

Treće stoljeće edukativnih aktivnosti: Hrvatski liječnički zbor – 1874. – 2023.

The Third Century of Educational Activity: Croatian Medical Association – 1874 – 2023

Željko Krznarić^{1,2*}, Sara Cobal¹, Ivona Matišić¹

Sažetak. Hrvatski liječnički zbor (HLZ) osnovan je 26. veljače 1874. radi unaprjeđenja zaštite zdravlja naroda, stručnog i znanstvenog rada, njegovanja liječničke etike i zaštite staleških interesa. Liječnički viestnik je najstariji hrvatski medicinski časopis s dugogodišnjom tradicijom. Prvi broj izašao je u siječnju 1877. Hrvatski liječnički zbor je osnivač Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatske liječničke komore te drugih udruga i institucija u Hrvatskoj. Hrvatski liječnički zbor ima 10 826 dobrovoljnih članova u 26 podružnica i 163 strukovna društva. Također, surađuje s najrelevantnijim javnim institucijama vezanim uz zdravstveni sustav Hrvatske. Jedan od glavnih projekata Hrvatskog liječničkog zbora jest izrada kliničkih smjernica za zdravstveni sustav Republike Hrvatske. Od 2004. više od 70 dijagnostičkih i terapijskih smjernica napisala su stručna društva Hrvatskog liječničkog zbora. Tijekom posljednjih pet godina Hrvatski liječnički zbor je također razvio i proveo projekte financirane od Europske unije, a usmjerene na internacionalizaciju visokog obrazovanja u Hrvatskoj (EXPPAND) i na prevenciju pretilosti djece u hrvatskim osnovnim školama (PETICA – igrom do zdravlja). Stručna društva Hrvatskog liječničkog zbora posvećena su cjeloživotnom učenju koje se sastoji od više od 2500 edukativnih aktivnosti godišnje. Zaključno, Hrvatski liječnički zbor već treće stoljeće kontinuirano utire put kao zalag za bolju budućnost hrvatskog zdravstvenog sustava ulažući u obrazovanje i usavršavanje liječnika koji su ključni za napredak medicine.

Ključne riječi: cjeloživotno učenje; liječnici; obrazovanje; projekti; smjernice

Abstract. The Croatian Medical Association (CMA) was founded February 26, 1874, for the purpose of improving protection of people's health, professional and scientific work, fostering medical ethics and protecting class interests. Liječnički viestnik is the oldest Croatian medical journal with long-lasting tradition. The first issue was published in January 1877. The Croatian Medical Association is the founder of the School of Medicine University of Zagreb, the Croatian Medical Chamber as well as other associations and institutions in Croatia. The Croatian Medical Association has 10 826 voluntary members in 26 branches and 163 Professional Societies. Also, it collaborates with the most relevant public institutions related to the Healthcare system of Croatia. One of the main projects of the Croatian Medical Association are creation of clinical guidelines for the Healthcare system of Croatia. Since 2004, more than 70 diagnostic and therapeutic guidelines have been written by Professional Societies of Croatian Medical Association. During the last five years the Croatian Medical Association has also developed and implemented EU funded projects focused on the internationalization of higher education in Croatia (EXPPAND) and on childhood obesity prevention in Croatian primary schools (PETICA – play for health). Professional Societies of the Croatian Medical Association are devoted to LifeLong Learning that consist of more than 2500 educational activities/year. In conclusion, the Croatian Medical Association in its third century of educational activity, is continuously paving the way for a better future of the Croatian Healthcare system by investing in education and training of doctors that is essential for progress of medicine.

Keywords: doctors; education; guidelines; lifelong learning; projects

¹ Hrvatski liječnički zbor, Zagreb, Hrvatska

² Klinički bolnički centar Zagreb, Zavod za gastroenterologiju i hepatologiju, Klinika za unutarnje bolesti, Zagreb, Hrvatska

***Dopisni autor:**

Prof. dr. sc. Željko Krznarić, dr. med., FEBGH
Hrvatski liječnički zbor i
Klinički bolnički centar Zagreb,
Zavod za gastroenterologiju i hepatologiju,
Klinika za unutarnje bolesti
Kišpatičeva 12, 10000 Zagreb, Hrvatska
e-mail: ured@hlz.hr

<http://hrcak.srce.hr/medicina>

UVOD

Hrvatski liječnički zbor (HLZ) osnovan je 26. veljače 1874. i predstavlja najstariju strukovnu udrugu liječnika na području Republike Hrvatske, s dugogodišnjom tradicijom od čak 150 godina. Njegov osnutak plod je povijesnih okolnosti i odrednica tijekom stoljeća koje su prethodile pojavi udruživanja liječničkih društava.

Monografija Abrahama Flexnera oslikava začetke znanstvenih aktivnosti u medicini opisujući ih kao

Hrvatski liječnički zbor (HLZ) osnovan je 26. veljače 1874. i predstavlja najstariju strukovnu udrugu liječnika na području Republike Hrvatske, s dugogodišnjom tradicijom od čak 150 godina. Njegov osnutak plod je povijesnih okolnosti i odrednica tijekom stoljeća koje su prethodile pojavi udruživanja liječničkih društava.

one koje su proizašle iz kombinacije praznovjerja, empirizma i opservacija¹. Također, u monografiji je jasno istaknuto da, kako je vrijeme prolazilo, obrazovne aktivnosti povezane uz medicinu nađiše su magiju, praznovjerje te su se približile racionalnim spoznajama¹. Zapisi koji pak opisuju obrise edukacije s područja medicine kakvu danas poznajemo, datiraju čak iz srednjeg vijeka u kontekstu Salernske medicinske škole koju se smatra pretečom današnjih sveučilišta². Sagledavanjem navedenog iz konteksta razvoja hrvatskog liječništva, poznato je i kako je dubrovački liječnik Gjuro Armen Baglivi bio diplomand Salernske medicinske škole². Težnja za širenjem znanstvene riječi, kao i učenje o spoznajama temeljenih na znanosti, ogleda se otvaranjem europskih sveučilišta od 12. do 14. stoljeća – poput Oxforda (1167. godine), Sveučilišta u Parizu (1200. godine), Padovi (1222. godine), Beču (1365. godine) i drugih². U povijesnim zapisima od 12. do sredine 19. stoljeća spominju se liječnici koji su bili poznati kao „dobro educirana gospoda“ čije znanje je bilo isključivo teorijsko i „kirurzi“ koji su imali praktičnih znanja, no prethodno nisu zadovoljili preduvjete koje danas poznajemo kao osnovne karakteristike liječničkog zvanja i profesije³. Tek sredinom 19. stoljeća, ujedno i utjecajem Francuske revolucije dolazi do značajnih promjena u

edukaciji gdje nastaju obrisi definiranog i službeno propisanog sustava obrazovanja u području medicine³. Kompleksne prilike tog vremena utječu na motivaciju, ali i pokretačke mehanizme osnivanja te ujedno i na razvoj liječničkih društava na pojedinom prostoru⁴.

Prema mišljenju povjesničara medicine, podrijetlo stručnih i znanstvenih liječničkih društava u Europi može se pronaći tek od 18. stoljeća⁴ pri čemu se smatra da su nastala pod utjecajem mladih liječnika iz Edinburga⁴ koji su svojim djelovanjem htjeli pridonijeti „međusobnom pomaganju članova u pronalaženju istine i oslobađanju od predrasuda“. Povijesni zapisi nam jasno ukazuju kako inicijative za osnivanje liječničkih društava u Hrvatskoj sežu iz prve polovine 19. stoljeća, a čega je i rezultat osnivanje Hrvatskog liječničkog zbora 1874. godine koji se smatra jednom od rijetkih i najstarijih liječničkih udruga u Europi⁴. Fokus ovog rada je prikaz 150-godišnje tradicije brige za struku, znanost i zdravlje u okviru Hrvatskog liječničkog zbora, s naglaskom na treće stoljeće edukativnih aktivnosti u Republici Hrvatskoj.

METODE

Ovo istraživanje provedeno je pregledom resursa baze Medline te tiskanih primjeraka Liječničkog vjesnika i knjiga arhiviranih u knjižnici Hrvatskog liječničkog zbora. Također, konzultirana je digitalizirana građa objavljena na portalima Liječničkog vjesnika (<https://lijecnicki-vjesnik.hlz.hr/>) te u bazi podataka Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Cilj je ovog preglednog rada ukazati na važnu ulogu Hrvatskog liječničkog zbora te izdavačke djelatnosti Liječničkog vjesnika u formiranju i dokumentiranju hrvatske povijesti medicine, razvoju liječničke profesije te stvaranju modernog društva kojeg odlikuje znanje i njegovanje znanosti.

HRVATSKI LIJEČNIČKI ZBOR – OD KAMENA TEMELJICA DO NEIZOSTAVNE ULOGE U RAZVOJU MEDICINE

26. veljače 1874. dr. Franjo Milličić se, zajedno s drugim liječnicima, odazvao pozivu dr. Vladoja Čačkovića da utemelje liječničko društvo⁵. Nit vodilja osnutka liječničkog društva bila je druženje i okupljanje liječnika u zajednicu čiji je cilj bio daljnja naobrazba, njega općih zdravstvenih prilika,

Slika 1. Promjene vizualnog identiteta Liječničkog vjesnika tijekom triju stoljeća – 19., 20. i 21.

međuljudske kolegijalnosti te briga za boljitak materijalnih odnosa cijelog staleža, a koju je detaljno opisao dr. Ladislav Rakovac u svojoj spomen-knjizi⁴. Nadalje, u ožujku 1874. godine nastavljaju se aktivnosti liječnika te su predana Pravila *Sbora liečnikah kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije* zemaljskoj vladi, a dokument su potpisali dr. Franjo Milličić kao tadašnji predsjednik, dr. Šime Švrljuga kao potpredsjednik i dr. Josip pl. Šepić kao odbornik⁵. Prva pravila *Sbora* služila su kao temelj budućeg djelovanja liječničkog zbora⁵. Nadalje, održana je prva godišnja i izborna skupština 3. kolovoza 1874. u Zagrebu na kojoj su odabrani i prvi dužnosnici *Sbora liečnika kraljevina Hrvatske i Slavonije*⁵. Za prvog predsjednika *Sbora* izabran je dr. Franjo Milličić, a za zamjenika dr. Šime Švrljuga⁵. Tijekom daljnjeg djelovanja skupština doneseni su prvi Poslovnik i Kućni red *Sbora liečnika kr. Hrvatske i Slavonije*⁵. Nedugo nakon osnivanja Hrvatskog liječničkog zbora izdan je i prvi broj Liječničkog vjesnika (LV) koji se smatra najstarijim hrvatskim medicinskim časopisom po trajnosti izlaženja u Europi⁵⁻⁷. Liječnički vjesnik izdan je 1877. godine za vrijeme dr. A. Schwarza, tadašnjeg predsjednik Zbora⁵⁻⁶. Liječnički vjesnik smatra se pionirima toga vremena, posebice jer od 1962. godine izlazi na hrvatskom, ali i engleskom jeziku, te redovito bilježi sva važna znanstveno-stručna dostignuća i događanja toga vremena⁵. Promjene u društvenim i tehnološkim prilikama koje su se događale

tijekom stoljeća, ogledaju se i putem vizualnog identiteta Liječničkog vjesnika koji se mijenjao s vremenom (Slika 1)⁷.

Osnutak Hrvatskog liječničkog zbora ključan je za razvoj medicine Republike Hrvatske te za poboljšanje zdravstvenih prilika, što je i istaknuo povjesničar prof. dr. L. Glesinger⁴, a ogleda se u činjenici da je Zbor osnivač Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (1917. godine), Hrvatske liječničke komore (1923. godine), Akademije medicinskih znanosti Hrvatske (1961. godine), Hrvatske lige za borbu protiv raka (1963. godine) i Hrvatskog liječničkog sindikata (1990. godine)⁵⁻⁶.

Od samih početaka pa do današnjega dana HLZ karakterizira bogata izdavačka djelatnost, suradnja i suradnje koje su odražavale interese i preokupacije liječničke struke, stručna i znanstvena aktivnost brojnih generacija doktora medicine i doktora dentalne medicine vođenih mišlju – *Arslonga, vita brevis*⁵.

TREĆE STOLJEĆE DJELOVANJA I EDUKACIJE

Nakon gotovo 150 godina djelovanja, unutarnji ustroj HLZ-a čini 26 podružnica, 163 stručna društva te 97 sekcija i dva kluba. HLZ ima ukupno 10 826 aktivnih članova, od toga 1819 u znanstvenom zvanju⁸. Stručna društva osnivaju brojne sekcije što potvrđuje aktivnost Hrvatskog liječničkog zbora te velik interes kolega liječnika za radom i unaprjeđenjem liječničke struke. Danas je HLZ član brojnih strukovnih udruga diljem Europe

i svijeta, poput Svjetske udruge liječnika (WMA, eng. *World Medical Association*), Europskog foruma liječničkih udruga, Svjetske zdravstvene organizacije (EFMA/WHO, eng. *European Forum of Medical Associations and World Health Organization*) te Europske unije liječnika specijalista (UEMS, eng. *European Union of Medical Specialists*)⁹.

Prepoznatljivo djelovanje HLZ-a nakon tri stoljeća djelovanja jest stručno i znanstveno usavršavanje, unaprjeđenje znanstveno-istraživačkog rada, davanje mišljenja pri donošenju zakona i odluka o

Liječnički vjesnik smatra se najstarijim hrvatskim medicinskim časopisom po trajnosti izlaza u Europi. Prvi put je izdan 1877. godine za vrijeme dr. A. Schwarza, tadašnjeg predsjednik Zbora. Od 1962. godine izlazi na hrvatskom i engleskom jeziku te redovito bilježi sva važna znanstveno-stručna dostignuća te događanja toga vremena.

organizaciji zdravstvene zaštite i zdravstvene službe te ostalim javnozdravstvenim problemima.

Bogato znanstveno i stručno djelovanje očituje se kroz kontinuiranu izdavačku djelatnost stručnog glasila Liječnički vjesnik, Liječničkih novina od 1971. do 2001. godine kada postaje službeno glasilo Hrvatske liječničke komore te znanstveno-stručnog časopisa *Acta stomatologica Croatica* koji se izdaje od 1966. godine⁵. Nadalje, izdavanje preporuka za dijagnostiku i liječenje te praćenje pojedinih bolesti i stanja stručnih društava Hrvatskoga liječničkog zbora upravo u Liječničkom vjesniku, usko je vezano uz razvoj medicinske znanosti i vještina te predstavlja jednu od temeljnih aktivnosti Zbora¹⁰⁻¹¹. Od 2004. godine Zbor je izdao više od 70 stručnih smjernica¹⁰⁻¹¹ te je u suradnji s NICE-om (*National Institute of Health and Care Excellence*) Zbor pronašao rješenja za izradu kratkih, primjenjivih smjernica i algoritama za dijagnostiku i liječenje najčešćih bolesti u Hrvatskoj⁸⁻⁹.

Osim smjernica, HLZ kontinuirano objavljuje stručne i znanstvene knjige te druge edukativne publikacije, i to čak njih 322 od 1877. godine¹².

Sve navedeno potkrepljuje neutaživu potrebu za kontinuiranom edukacijom i razvojem vještina te za boljitkom struke u skladu s potrebama moder-

nog doba. Napredovanjem medicinskih znanosti i tehnologija, koje nastaju kao odgovor na izazove, ali i dinamične promjene u zdravstvenom sustavu, HLZ se okreće rješenjima koja mogu adekvatno odgovoriti na zdravstvene probleme 21. stoljeća. Istraživanja nam jasno pokazuju kako je esencijalno pristupiti obrazovanju na način usmjeren ka razvoju vještina, s naglaskom na multidisciplinarni pristup i uključivanje novih tehnologija¹³⁻¹⁴. Sve spomenute odlike uključene su u temeljne odrednice rada društava Hrvatskog liječničkog zbora, a koje su usmjerene na cjeloživotnu edukaciju liječnika. Jedan od primjera je Hrvatsko društvo za kliničku prehranu HLZ-a koje aktivno sudjeluje u provedbi tečajeva za cjeloživotno učenje (LLL, eng. *LifeLong Learning*) u suradnji s Europskim društvom za kliničku prehranu i metabolizam (ESPEN, eng. *European Society for Clinical Nutrition and Metabolism*), te ujedno sudjeluje i u kontinuiranom izdavanju publikacija usmjerenih na razvoj vještina u okviru gastroenterologije i hepatologije, poput knjige *Basics of Clinical Nutrition*.

Nadalje, ako uzmemo u obzir rad svih društava Hrvatskog liječničkog zbora, na godišnjoj razini provodi se više od 2500 edukativnih aktivnosti od kojih se više od 500 godišnje¹⁵ odnosi na organizaciju i održavanje znanstveno-stručnih događanja (inozemnih i domaćih kongresa, stručnih skupova i sastanaka te tečajeva i radionica) u samom Hrvatskom liječničkom zboru⁸.

HLZ djeluje sukladno nacionalnim strategijama i planovima Republike Hrvatske te je usmjeren na jačanje kapaciteta ljudskih potencijala i vještina, osiguravanje dostupnosti i kvalitete izobrazbe liječnika, no ujedno je i usmjeren na aktualne zdravstvene probleme, unaprjeđenje zdravstvenog sustava i zdravstvenih ishoda populacije¹⁶⁻¹⁷. Dokaz tomu je provedba projekata EU-a usmjerenih na internacionalizaciju visokog obrazovanja EXPAND te prevenciju pretilosti u djece školske dobi PETICA – igrom do zdravlja. Provedbom projekta EXPAND – „Uvođenje novog programa Eksperimentalna farmakologija i patologija i organizacija ljetne škole Klinička prehrana i dijetoterapija“, osiguran je doprinos internacionalizaciji visokog školstva Republike Hrvatske. Cilj projekta bio je povećanje konkurentnosti osiguravanjem

novih vještina te lakše i kvalitetnije zapošljavanje studenata u budućnosti. Projekt je trajao od 2018. do 2021. godine. U svrhu internacionalizacije studija i mobilnosti studenata u sklopu visokog obrazovanja, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu s Hrvatskim liječničkim zborom i ostalim partnerima – Stomatološkim fakultetom, Prehrambeno-biotehnoškim fakultetom, Farmaceutsko-biokemijskim fakultetom i Veterinarskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu, pokrenuo je i proveo projekt u cijelosti financiran sredstvima Europskog socijalnog fonda. EXPAND je osigurao razvoj, akreditaciju i provedbu novog programa i ljetne škole na engleskom jeziku – izborni predmet „Eksperimentalna farmakologija i patologija“ te ljetna škola „Klinička prehrana i dijetoterapija“. Ljetna škola razvijena je i provedena u HLZ-u u tri navrata – 2019., 2020. i 2021. godine^{8,18–19}.

Istraživanja ukazuju kako bi nepoduzimanje sveobuhvatnih mjera na području unaprjeđenja prevencije i liječenja debljine, globalnog javnozdravstvenog problema, moglo rezultirati ukupnim dodatnim troškovima zdravstvenog sustava u iznosu od 3,15 milijardi dolara 2035. godine, odnosno više od 3 % hrvatskog BDP-a²⁰. Stoga je HLZ pokrenuo javnozdravstveni program prevencije pedijatrijske pretilosti PETICA – igrom do zdravlja 2014. godine, a razvio ga je i implementirao multidisciplinarni tim stručnjaka, na temelju EPODE metodologije²¹. U okviru projekta educiraju se djeca i roditelji o važnosti pravilne prehrane i tjelesne aktivnosti za zdravlje, s ciljem stvaranja zdravijih životnih navika te smanjenja rizika od razvoja pretilosti i kroničnih nezaraznih bolesti u budućnosti. PETICA – igrom do zdravlja proširena je s područja grada Zagreba na cijelu Hrvatsku osiguravanjem sredstava iz Europskog socijalnog fonda 2022. godine. Program je do sada obuhvatio više od 15 000 sudionika te je provedeno više od 3500 predavanja i radionica u osnovnim školama RH. Navedenim programom pridonosi se prevenciji epidemije modernog doba, što je izravno povezano s kvalitetom života populacije, ali i smanjivanjem troškova zdravstvenog sustava RH²².

Krunu dugogodišnje tradicije i potvrdu vrijednog djelovanja u različitim sferama tijekom stoljeća predstavlja Državna nagrada za iznimne zasluge i postignuća u promicanju znanstvenog i stručnog

rada, medicinske etike te općih moralnih i humanih načela koja je dodijeljena Hrvatskom liječničkom zboru 28. lipnja 2019.⁹

IZAZOVI I BUDUĆNOST ZDRAVSTVENOG SUSTAVA REPUBLIKE HRVATSKE – ULOGA HRVATSKOG LIJEČNIČKOG ZBORA

Djelovanje u sadašnjosti sagledava se kao važan zalog za budućnost liječništva, kao i cijelog zdravstvenog sustava. HLZ pritom ima jasnu viziju djelovanja koju karakterizira temeljno poslanje – „zdravlje pojedinca, zdravlje naroda“. Nadalje, HLZ oduvijek je skrbio ne samo za svoje članove već i za svekoliki korpus liječništva, ali i za cijeli zdravstveni sustav. Ključna područja djelovanja HLZ-a temeljena su na nacionalnim strategijama i planovima te istraživanjima, ali i opsežnom iskustvu liječnika članova Zbora.

Istraživanja naglašavaju važnost razvoja zdravstvenih sustava koji su pravedni, otporni, inovativni i održivi²³, čemu pridonose kontinuirani rad i opsežni naponi Hrvatskog liječničkog zbora tijekom godina. Važnost djelovanja HLZ-a ogleda se i u segmentu davanja mišljenja pri donošenju zakona i odluka o organizaciji zdravstvene zaštite i zdravstvene službe te ostalim javnozdravstvenim problemima, što je definirano i Zakonom o zdravstvenoj zaštiti Republike Hrvatske²⁴.

Osim izazova u organizaciji zdravstvene zaštite i službe, HLZ se suočava s izazovima u medicinskoj edukaciju potičući cjeloživotnu edukaciju i razvoj vještina koje rezultiraju inovativnim rješenjima. Oni pridonose razvoju profesije, ali i napredcima u medicini koji su direktno povezani s boljom kvalitetom zdravstvenog sustava i skrbi o pacijentima^{25–26}.

Također, svojim djelovanjem Zbor zagovara i potiče multidisciplinarnost te sinergiju različitih struka s ciljem razvoja novih, inovativnih i tehnoloških rješenja u dijagnostici te liječenju pacijenata. Nadalje, pridonosi razvoju personalizirane medicine, ali i implementiranju umjetne inteligencije i telemedicinskih rješenja u zdravstveni sustav, što je esencijalno za digitalizaciju zdravstvenog sustava²⁶, a time i za njegovu učinkovitost.

Sve navedeno direktno je povezano s osiguravanjem kvalitetne digitalne tranzicije Republike Hrvatske¹⁶. Zbor također kontinuirano ulaže napore

kako bi se ostvarili uvjeti rada kojim bi se smanjio gubitak visokoeduciranih stručnjaka zbog odlaska u inozemstvo.

Predmet interesa jest nezaobilazno i važno područje javnog zdravstva te primarne zdravstvene skrbi, pri čemu se stavlja naglasak na ulaganje u preventivne programe te programe posvećene ranom otkrivanju potencijalnih bolesti stanovništva i pravodobnog započinjanja liječenja s ciljem što većih izgleda za ozdravljenje²⁷. Također, ulaganje u edukaciju opće populacije o javnozdravstvenim ugrozama te bolestima modernog doba, ali i načinima kako se one mogu prevenirati.

HLZ pamti brojne društvene i zdravstvene izazove tijekom stoljeća djelovanja, no svojim djelovanjem nastavlja utirati put ulažući u obrazovanje i usavršavanje liječnika koji su ključni za napredak medicine kao zaloga za bolju budućnost hrvatskog zdravstvenog sustava.

Izjava o sukobu interesa: Autori izjavljuju kako ne postoji sukob interesa.

LITERATURA

1. Fulton BC. History of medical education. *Br Med J* 1953;457–61.
2. „Neka bude sretno, svečano i uspješno“: Diplome naših studenata sa stranih sveučilišta. Diplome hrvatskih liječnika iz Zbirke diploma i povelja Hrvatskog muzeja medicine i farmacije HAZU. Zagreb: Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Katalog izložbe, 2017;5–58.
3. Custers E, ten Cate O. The History of Medical Education in Europe and the United States, With Respect to Time and Proficiency. *Acad Med* 2018;93:S49–54.
4. Belicica B, Orlić D. Hrvatski liječnički zbor Predsjednici od 1874. do 2004. Zagreb: Hrvatski liječnički zbor; 2004.
5. Dugački V, Krznarić Ž. Hrvatski liječnički zbor od 1874. do 2014. Zagreb: Hrvatski liječnički zbor; 2014.
6. Čikeš N. Uloga „Liječničkog vjesnika“ u izobrazbi hrvatskih liječnika. *Liječ Vjesn* 1999;121:1–162.
7. Brkić Midžić S, Fatović – Ferenčić S. Vizualni identitet Liječničkog vjesnika od osnutka 1877. godine do danas. *Liječ Vjesn* 2022;144:173–89.
8. Hrvatski liječnički zbor. Hlz.hr [Internet]. Zagreb: Hrvatski liječnički zbor; 2015 [Accessed 2023 September 1]. Available from: <https://www.hlz.hr>.
9. Krznarić Ž. Uvodnik. *Liječ Vjesn* 2019;141:11–2.
10. Krznarić Ž, Anić B. Zbornik smjernica stručnih društava Hrvatskoga liječničkog zbora »Liječnički vjesnik« 2004. – 2014. Zagreb: Hrvatski liječnički zbor; 2015.
11. Lijecnicki-vjesnik.hr [Internet]. Zagreb: Hrvatski liječnički zbor; c2012. Liječnički vjesnik; [Accessed 2023 September 1]. Available from: <https://lijecnicki-vjesnik.hlz.hr/>.
12. Katalog Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu [Internet]: Zagreb: Nacionalna i Sveučilišna knjižnica u Zagrebu; [Accessed 2023 September 10] Available from: <https://www.nsk.hr/ispis-rezultata/>.
13. Majumder AA, Haque M, Razzaque MS. Editorial: Trends and challenges of medical education in the changing academic and public health environment of the 21st century. *Front. Commun* 2023;8:1153764.
14. Čatić I. Kompetencije i kompetencijski pristup obrazovanju. *Pedagoški istraživanja* 2012;9:175–89.
15. Krznarić Ž. Osvrt na 2022. godinu i čestitka predsjednika Hrvatskog liječničkog zbora. *Liječničke Novine* 2022;215:13.
16. Hrvatska2030.hr [Internet]. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske; Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine 2021; [Accessed 2023 September 18]. Available from: <https://hrvatska2030.hr/>.
17. Zdravlje.gov.hr [Internet]. Zagreb: Republika Hrvatska Ministarstvo zdravstva; Nacionalni plan razvoja zdravstva za razdoblje od 2021. do 2027. godine; [Accessed 2023 September 18]. Accessed from: <https://zdravlje.gov.hr/nacionalne-strategije/1522>.
18. Mef.unizg.hr [Internet]. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet; Uvođenje novog programa Eksperimentalne farmakologije i patologije i organizacija ljetne škole Klinička prehrana i dijetoterapija; Accessed 2023 September 14]. Available from: <https://mef.unizg.hr/znanost/istrazivanje/web-stranice-projekata/expand/>.
19. School of Medicine University of Zagreb. EXPAND – ljetna škola „Klinička prehrana i dijetoterapija“ 2019;1–2.
20. Okunogbe A, Nugent R, Spencer G, Powis J, Ralston J, Wilding J. Economic impacts of overweight and obesity: current and future estimates for 161 countries. *BMJ Global Health* 2022;7:e009773.
21. Borys JM, Valdeyron L, Levy E. EPODE – A Model for Reducing the Incidence of Obesity and Weight-Related Comorbidities Obesity and Weight Management. *Eur Endocrinol* 2013;9:116–20.
22. Hrvatski liječnički zbor. Petica.hr [Internet]. Zagreb: Hrvatski liječnički zbor; c2015 [Accessed 2023 September 15]. Available from: <https://www.petica.hr>.
23. World Economic Forum. Global Health and Healthcare Strategic Outlook: Shaping the Future of Health and Healthcare 2022. Geneva; World Economic Forum; 2023.
24. Zakon o zdravstvenoj zaštiti. Zakon. Narodne novine, NN 100/18, 125/19, 147/20, 119/22, 156/22, 33/23 (Hrvatska).
25. Flessa S, Huebner C. Innovations in Health Care—A Conceptual Framework. *J Environ Res Public Health* 2021;18:10026.
26. Butcher CJT, Hussain W. Digital healthcare: the future 2022. *Future Healthc J* 2022;9:113–7.
27. Montgomer HE, Haines A, Marlow N, Pearson G, Mythen MG, Grocott MPW et al. The future of UK healthcare: problems and potential solutions to a system in crisis. *Ann Oncol* 2017;28:1751–5.